

Cílem mojí práce bylo provést srovnávací analýzu právních úprav odklonů ve čtyřech středoevropských zemích s podobnými historickými právními kořeny. Tento úkol vyústil v souhrnnou informaci, na kterých právních podmínkách se jednotlivé instituty, které lze považovat za odklony zakládají.

Z porovnávaných úprav jsou **nejlépe srovnatelné právní úpravy České republiky a Slovenska**, protože jsou v zásadě obdobné.

Instituty **podmíněného zastavení trestního stíhání, (resp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání) v české úpravě a podmíněného zastavení trestního stíhání na Slovensku** se vyznačují, pokud jde o jejich zákonné předpoklady, obdobnými znaky. Obě úpravy, podobně jako rakouská a maďarská, ukládají přihlídnout jednak ke splnění **obligatorních podmínek, a jednak i k podmínkám fakultativním.**

Jak z výše uvedených srovnávacích tabulek vyplývá, jednou z odlišností v těchto úpravách je forma, kterou obviněný deklaruje, že spáchal předmětný trestný čin. V české úpravě se vyžaduje **doznání** obviněného ke všem zákonným znakům stíhaného trestného činu. Doznání musí být obsaženo ve výpovědi obviněného podle § 90 a násl. trestního řádu a je ho možné použít jako důkaz v event. dalším trestním řízení. Tím se české podmíněné zastavení trestního stíhání liší od slovenské úpravy, kde se vyžaduje **pouhé prohlášení** obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž k takovému prohlášení v event. dalším řízení nemůže být přihlíženo jako k důkazu o vině.

Odlišná je i **délka zkušební doby**, když v případě České republiky je stanovena na 6 měsíců až 2 roky (resp. 6 měsíců až 1 rok v případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání – jde ze všech srovnávaných úprav o zkušební dobu s nejnižší dolní hranicí), zatímco v případě Slovenska jde o přísnější sazbu 1 rok až 5 let (ze srovnávaných zemí jde naopak o horní hranici nejvyšší).

V případě rozhodování o schválení **narovnání** a zastavení trestního stíhání se v České republice před takovým rozhodnutím ukládá státnímu zástupci, příp. soudu povinnost vyslechnout obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o

narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání, zatímco v případě Slovenské republiky tak veřejný žalobce, příp. soud bude postupovat pouze, pokud to okolnosti případu vyžadují.

Rozdílnost lze spatřovat i v možnosti podat **řádný opravný prostředek** - stížnost proti rozhodnutí státního zástupce, příp. soudu o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. Česká právní úprava podání tohoto opravného prostředku připouští. Domnívám se však, že zcela nadbytečně, protože tento odklon by nemohl být uplatněn, aniž by s tímto postupem nevyslovil obviněný i poškozený souhlas. Podle slovenské právní úpravy obviněný a poškozený není oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí o schválení smíru a zastavení trestního stíhání. Toto oprávnění má pouze veřejný žalobce, který tak ovšem může učinit pouze proti rozhodnutí soudu o schválení smíru a zastavení trestního stíhání, tedy v řízení před soudem.

Významná odlišnost slovenské úpravy od české, ale částečně i rakouské a maďarské úpravy, spočívá v tom, zda a jak je stanoven **výčet případů**, kdy není možné odklony aplikovat. Česká úprava jako jediná takové omezení neobsahuje.

Souhlas poškozeného s použitím odklonů je v české a slovenské úpravě požadován v případě narovnání. Určitá součinnost je ovšem nutná i u podmíněného zastavení trestního stíhání (náhrada škody, apod.).

V případě **odstoupení od trestního stíhání v rámci české právní úpravy** jde o institut aplikovatelný pouze na zvláštní kategorii fyzických osob - na mladistvé. **Současně jde, v rámci srovnávaných modelů, o jediný institut určený výlučně mladistvým.**

Rakouská právní úprava odklonů upravuje pouze odstoupení od trestního stíhání. Jeho použití je ovšem podmíněno **rozdílnými předpoklady**, kterými podle rakouského trestního řádu jsou: **zaplacení peněžité částky, vykonání obecně prospěšných prací, uplynutí zkušební/probační doby, mimosoudní narovnání.** Všechny tyto formy mají společné **základní podmínky**, ale každá zvlášť, podobně jako ostatní srovnávané úpravy, pak předpokládá další, **obligatorní nebo fakultativní podmínky speciální** (viz srovnávací tabulka).

Oproti české nebo slovenské úpravě rakouské právo považuje jako jeden z předpokladů pro použití odklonu **vykonání obecně prospěšných prací**. Důvodem je s největší pravděpodobností snaha zákonodárce zpřístupnit odklon i takovým osobám, kterým jejich finanční a majetkové možnosti neumožňují zaplacení peněžité částky.

Dalším specifikem oproti jiným úpravám je, že veřejný žalobce, příp. soud má **povinnost navrhnout** obviněnému takový druh odstoupení od trestního stíhání, který nejlépe vyhoví zájmům poškozeného. Obviněný má tedy podle rakouské právní úpravy právní nárok na vyřízení jeho věci formou odklonu.

Rakouská právní úprava, oproti české, slovenské nebo maďarské poskytuje veřejnému žalobci či soudu **zvláštní právo**, aby i v případě, že obviněný nesplní zákonem stanovené podmínky a současně jsou dány důvody zvláštního zřetele, upustil od zahájení nebo pokračování trestní řízení, příp. závazek přiměřeně změnil, čímž se tento systém velmi blíží použití principu opportunity trestního stíhání, jak je znám z jiných zemí (Francie, Belgie, Nizozemsko, atd.).

Obdobně jako u slovenské a maďarské úpravy je v Rakousku provedeno **omezení** použití odklonu v případě, byla-li trestným činem způsobena smrt. Odlišně od všech zmíněných úprav tato výjimka neplatí u mladistvých pachatelů, jestliže došlo k usmrcení rodinného příslušníka činem z nedbalosti a potrestání se nejeví vzhledem k těžké psychické újmě, kterou mladistvý úmrtím utrpěl, vhodné.

Souhlas poškozeného se podle rakouské úpravy, podobně jako v české a slovenské úpravě vyžaduje pouze u odklonu založeném na mimosoudním narovnání.

Maďarská úprava rozeznává dva druhy odklonů, a to **podmíněné odložení podání obžaloby a narovnání**, v tom se podobá české i slovenské právní úpravě. Institut podmíněného odložení podání obžaloby lze zdánlivě připodobnit české či slovenské úpravě podmíněného zastavení trestního stíhání, nebo rakouskému odstoupení od trestního stíhání po uplynutí zkušební doby. Odložení obžaloby však může podle maďarského práva (z povahy věci)

provést jen veřejný žalobce, kdežto v jiných porovnávaných systémech toto právo náleží i soudci.

Podmíněné odložení je založeno na splnění toliko dvou **obligatorních obecných podmínek**. Další podmínky **jsou jen fakultativní** a závisí na okolnostech konkrétního případu. Příkladem může být složení finanční částky, které lze kompenzovat, stejně jako v Rakousku, vykonáním obecně prospěšných prací. Tyto podmínky nelze ovšem uložit mladistvému.

Narovnání je ve srovnání s ostatními státy upraveno specificky pro přípravné řízení a řízení před soudem, a odlišně pro mladistvé a dospělé pachatele. vedle toho, že o narovnání rozhoduje jiný orgán, je stanovena odlišná trestní sazba omezující použití narovnání. Oproti jiným úpravám soud může použít narovnání i jako podmínku zmírnění rozsudku u dospělých pachatelů. Zcela specificky pak úprava provádí **pozitivní výčet skutkových podstat**, ve kterých lze narovnání schválit a naopak podobně slovenské a rakouské úpravě je proveden výčet těch případů, u kterých nelze narovnání použít (viz tabulka).

Maďarská úprava stejně jako česká, slovenská či rakouská, vyžaduje **souhlas poškozeného** pouze v případě narovnání.

Všechny shora uvedené úpravy jako podmínku pro použití odklonů předpokládají souhlas obviněného, jeho přiznání viny nebo doznání. Úpravy používající přiznání viny buď omezují toto přiznání pouze na narovnání, nebo pokud je používají jako podmínku pro podmíněné zastavení trestního stíhání, resp. obdobný institut, relativizují toto přiznání tak, že není použitelné jako důkaz v dalším případném trestním řízení. Jedině česká úprava připouští, aby u podmíněného zastavení trestního stíhání v případě, že obviněný nesplní podmínky stanovené pro zastavení trestního stíhání, takovéto doznání bylo důkazem použitelným v dalším trestním řízení.

Evidence rozhodnutí o odklonech ve všech porovnávaných státech je vedena obdobně. Domnívám se, že vhodnějším způsobem je evidence v Rejstříku trestů, umožňující použití jediného centrálního zdroje informace tak, jak je tomu v České republice. To se týká jak opisů, tak i výpisů z Rejstříku trestů. Úprava, která ponechává takovou evidenci pouze na interních

záznamech orgánů činných v trestním řízení (Rakousko) nemusí být spolehlivá a proto vhodná.

Na základě výsledků své práce si dovoluji učinit závěr, že česká právní úprava používání odklonů v trestním řízení je úpravou převážně vyhovující. Přesto by bylo možno uvažovat o jejím zdokonalení, a to například v následujících oblastech:

1. Za nedostatek české úpravy považuji to, že není provedeno **výslovné omezení použití odklonů** v případech nejzávažnějších následků, jako je např. smrt poškozeného (srov. např. ust. § 224 odst. 1 trestního zákona v případě následku dopravní nehody). Doporučuji proto, aby takovéto omezení zavedeno bylo po vzoru úprav ostatních hodnocených zemí.

2. Pro praxi by bylo jistě zajímavé, pokud by za splnění zákonných podmínek byl na použití odklonů, nebo alespoň některých z nich, v trestním řízení **právní nárok** podobně jako je tomu v úpravě rakouské. Takové opatření by posílilo právní jistotu, působilo by motivačně a současně by umožnilo, aby se orgány činné v trestním řízení soustředily při trestním stíhání na nejzávažnější trestnou činnost.

3. Striktní **podmínka náhrady škody**, která je stanovena pro odklony v českém trestním právu a kdy podle praktických zkušeností soudů a státních zastupitelství vznikají potíže za situace, kdy poškozený odmítá náhradu škody nebo odmítá náhradu škody v určité výši, by mohla bránit použití odklonů v trestním řízení, i přes jinak správně a upřímně projevenou vůli obviněného, který chce poškozeného odškodnit. Považuji za vhodné, aby zákon výslovně stanovil, že v této situaci je shora uvedený úkon obviněného třeba považovat za jiné potřebné opatření k náhradě škody ve smyslu § 307 odst. 1 písm. b) a § 309 odst. 1 písm. b) trestního řádu.

4. V případě **podmíněného zastavení trestního stíhání**, resp. podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, doporučuji upravit shodně s úpravou platnou u narovnání, tzv. **přiznání viny**, které by následně nebylo

důkazem použitelným v trestním řízení proti obviněnému. Riziko, že obviněný přizná svou vinu jen pod tlakem a v naději na možnost použití podmíněného zastavení, může být v některých případech značné.

5. Spodní hranice zkušební doby u **podmíněného zastavení trestního stíhání** by měla být **vyšší**, než je tomu u stávající české úpravy, protože restorativní účinek odklonů by měl být vyvážen odpovídající - citelnější újmou, podobně jako je to v ostatních srovnávaných úpravách.

6. U odklonu v podobě **narovnání** česká právní úprava předpokládá jako jednu z obligatorních podmínek **povinnost složit peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům**. V případě, že ovšem pachatel je osoba nemajetná a nebyl by schopen přiměřenou částku na uvedené účely poskytnout, stává se pro něho narovnání nedostupné. Rakouská a maďarská úprava nabízí alternativu v podobě vykonání veřejně prospěšných prací namísto složení peněžní částky, což považuji za velmi vhodné a spravedlivější řešení než je tomu v úpravě české. Připravovaná rekodifikace trestního práva procesního by však měla tento nedostatek zohlednit, a počítá s tím, že závazky obviněného směřující k obecně prospěšným účelům nebudou mít podobu pouze složení peněžité částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, ale budou mít například povahu provedení různých prací.